

Mänskliga rättigheter i praktiken

LÄRANDE EXEMPEL

Sveriges
Kommuner
och Regioner

Mänskliga rättigheter i praktiken

För att stärka det lokala och regionala arbetet med mänskliga rättigheter har Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) utvecklat en plattform för policy- och verksamhetsutveckling. Ambitionen är att den ska fungera som ett utvecklingsverktyg när en kommun eller region vill stärka det egna arbetet med mänskliga rättigheter utifrån ett systematiskt arbetssätt. Den kan även fungera som ett uppslagsverk och en inspirationskälla. Utgångspunkten i plattformen är kommunens och regionens grundläggande uppdrag som samhällsaktör, demokratiaktör, välfärdsaktör och arbetsgivare. Utöver de olika aktörskapen tar plattformen avstamp i principerna för rättighetsbaserat arbetssätt: deltagande och inkludering, icke-diskriminering och jämlikhet, samt transparens och ansvar.

De verksamhetsnära exempel som återges i den här skriften är ett sätt att konkretisera lärdomar från plattformen för policy- och verksamhetsutveckling inom mänskliga rättigheter. De visar även på kopplingen mellan mänskliga rättigheter och det dagliga arbete som utförs i kommuner och regioner, och belyser hur ett systematiskt arbete som utgår ifrån principerna för rättighetsbaserat arbetssätt kan underlätta arbetet. Exempelen kommer från olika delar av verksamheten, bland annat från sjukvården, skolan och socialtjänsten.

Innehåll

- 4 Bodens kommun - Social hållbarhet och projekt Kuben
- 8 Hedemora kommun - Fokus på jämlikhet i styrning
- 12 Huddinge kommun - Analyserar ojämlikheter
- 15 Region Jönköpings län - Social hållbarhet som framgångsfaktor
- 18 Klippans kommun - Mot diskriminering och för lika rättigheter
- 21 Malmö stad - Öppen och inkluderande för alla
- 25 Mölndals stad - Fokus på bemötande, språkbruk och information
- 28 Stockholms stad - Att ta tillvara engagemang och bygga samhörighet
- 31 Uppsala kommun - Att göra jämlikt vid tillsättning av extratjänster
- 35 Västra Götalandsregionen - För varje människa

Bodens kommun

Social hållbarhet och projekt Kuben

Bodens kommun har ett uttalat mål om att verka för social hållbarhet i sin budget. Av denna framgår även att utgångspunkten för alla i organisationen – politiker, ledare och medarbetare – ska se verksamheten ur medborgarens perspektiv och ta ansvar för helheten och verka för delaktighet och engagemang. Detta anger ett "utifrånperspektiv" där den som verksamheten är till för får stå i fokus, istället för att organisationen ska vara det centrala för hur arbetet planeras och utförs. Bodens kommun har anslutit sig till CEMR-deklarationen (Council of European Municipalities and Regions) för jämställdhet, vilken beaktas i alla verksamheter.

Därutöver antog kommunen 2014 en utvecklingsplan som anger önskad riktning för utveckling och tillväxt i Boden. I centrum för denna plan finns visionen att Boden ska vara en växande kommun som värnar människa och miljö. Detta innebär enligt visionen att främja utveckling, trygghet och livskvalitet i all verksamhet och inom hela kommunen gentemot alla invånare, oavsett exempelvis kön, ålder, sexuell läggning, eller etnisk tillhörighet.

” Strävan innebär ett humanistiskt förhållningssätt i myndighetsbedömningar, en strävan efter medborgar- och brukarinflytande i all verksamhet samt ett långsiktigt hållbart miljöperspektiv i strategiska frågor. Särskild vikt läggs vid barns och ungdomars uppväxtförhållanden samt jämställdhet.

Utvecklingsplan för Bodens kommun 2015–2025

Boden eftersträvar en jämn demografisk utveckling med en stor ökning i åldrarna 16–45 år. För att detta ska vara genomförbart krävs goda förutsättningar för etablering för personer som kommit från andra delar av världen för att skapa sig en framtid i Boden, som skriver i sin utvecklingsplan att "kommunen värderar det mångkulturella inslaget som en strategisk tillgång".

Ett område som särskilt lyfts fram för kraftsamling i utvecklingsvisionen är utbildning och kunskap. I Bodens kommuns budget för 2018 betonas att satsningar på utbildning är en av de främsta vägarna för att utjämna skillnader i levnadsvillkor. Det finns ett dubbelriktat samband mellan hälsa och lärande. Genom att öka antalet skyddsfaktorer och minska antalet riskfaktorer för barnen och eleverna formas de bästa förutsättningarna för en lyckad skolgång. En lyckad skolgång lyfts fram som den enskilt viktigaste skyddsfaktorn mot utanförskap.

Kuben på Björknäsgymnasiet – ett samarbete med Raoul Wallenberg Academy

Raoul Wallenberg Academy (RWA) vill hjälpa kommuner att konkretisera skolans demokratiuppdrag genom utbildningar och skolmaterial. RWA bedriver kommunsamarbeten för att fördjupa kunskapen om de mänskliga rättigheterna, odla handlingskraft, civilkurage och ta vara på kraften i positiva förebilder och gemenskaper. RWA skickar varje år ut 30 stora stålkuber till utvalda skolor i Sverige och utomlands. Varje kub representerar en mänsklig rättighet, och inuti kuben får eleverna fritt gestalta den specifika rättigheten – vad den innebär och hur varje människa kan göra skillnad. Kuben fungerar som en katalysator för att lyfta viktiga frågor som rör allas lika värde. Med kuben följer en lärarhandledning med pedagogiskt material. Lärare bjuds in till nätverksträffar som tidigare år har resulterat i samarbeten och mötesplatser som består efter projektets slut.

Björknäsgymnasiet i Boden är en av de skolor som för 2018 valts ut till att delta i projektet Kuben och har fått till uppgift att illustrera den mänskliga rättighet som fastslås i artikel 18 i FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna: rätten till tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet.

Gymnasieläraren Jan Lindberg beskriver hur Björknäsgymnasiet har tagit sig an projektet:

För Björknäsgymnasiet är det viktigt att arbeta kring de mänskliga rättigheterna, så utifrån detta så var kubenprojektet inget nytt. Det som däremot var nytt var att när kuben anlände, så kände vi att det blev något mer konkret. Den svarta stålkuben anlände tidigt en morgon när snön vräkte ner, vi lossade kuben, öppnade dörren och ett mörkt innandöme mötte oss. Hur skulle vi fylla den, med vad och på vilket sätt? Tankarna var många och idéerna flödade.

Ganska snart bildade vi en arbetsgrupp med syfte att strukturera och planera arbetet. Vi läste också in oss en extra gång på historiken bakom de mänskliga rättigheterna och funderade på dess syfte och tillkomst. Att dessa rättigheter kom till i en efterkrigstida värld, som var sargad av förintelsen, delad av kolonialismen och plågad av orättvisor medförde en känsla av att vi faktiskt stod inför ett viktigt uppdrag och ett intressant projekt. För att skapa intresse och delaktighet hos eleverna valde vi ut ett citat från de mänskliga rättigheterna, som även blev vår ingång och ledstjärna i projektet:

Erkännandet av det inneboende värdet hos alla människor och av deras lika värde och rättigheter är grundvalen för frihet, rättvisa och fred i världen.

Elevernas projektuppgift formulerades enligt följande:

I en kamp för att belysa hur aktivt vi på Björknäsgymnasiet verkar för de mänskliga rättigheterna, så har vi bestämt oss för att delta i detta kubens projekt där det är ni elever som gör skillnad.

Ert elevuppdrag är att...

På ett kreativt sätt fritt gestalta kubens insida utifrån det som står i artikel 18 om de mänskliga rättigheterna. Denna gestaltning kan ske i form av konst, texter, film, teater etc.

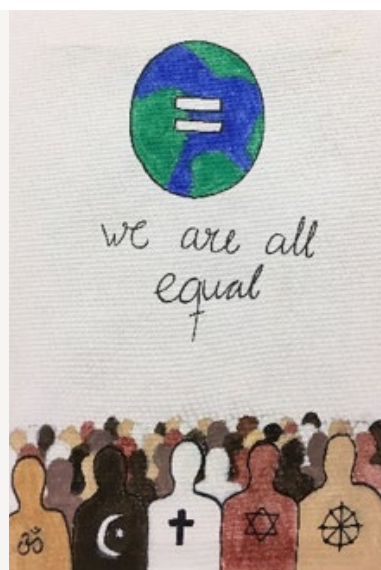
Därefter fick eleverna ta del av artikel 18 i FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna:

Var och en har rätt till tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet. Denna rätt innefattar frihet att byta religion och trosuppfattning och att, ensam eller i gemenskap med andra, offentligen eller enskilt, utöva sin religion eller trosuppfattning genom undervisning, andaktsutövning, gudstjänst och religiösa sedvänjor.

De elever som hade tilldelats uppgiften ville gestalta och illustrera artikel 18 genom ett konstprojekt. Färger, målardukar och penslar inhandlades och salen förvandlades till ett konstnärsrum med stafflier. När salen öppnades och arbetet påbörjades en måndagsmorgon var det entusiastiska elever som direkt satte igång med måleriet. Fyra lektioner avsattes för måleriet och eleverna avslutade med att formulera en kort men kärnfull text till sitt konstverk. Här är ett exempel.

ALLAS LIKA RÄTTIGHETER

Den här målningen står för allas lika rättigheter oavsett religion eller hudfärg. För att symbolisera detta föreställer målningen människor med olika utseende och även symbolerna för de fem världsreligionerna islam, kristendomen, judendomen, buddismen och hinduismen.

Den 2 maj kom representanter från Raoul Wallenberg Academy på besök. Alla elevarbeten visades upp och projektet diskuterades tillsammans med olika kommunrepresentanter.

 Projektet har verkligen fått ett stort genomslag såväl på skolan som i kommunen och såvitt jag vet har diskussionen kring de mänskliga rättigheterna aldrig tidigare varit i sådant fokus som nu. Vi har även under projektets gång tydligt diskuterat och informerat eleverna om att det är processen och diskussionerna som ska vara i fokus och elevtexterna har verkligen varit till bra underlag för våra diskussioner.

Jan Lindberg, Gymnasielärare Björknäsgymnasiet i Boden

I juni hämtas kuben för att återvända till Stockholm och ställas upp i Kungsträdgården. Björknäsgymnasiet kommer att ha elever på plats för att presentera sin kub och föra vidare budskapet om vikten av de mänskliga rättigheterna.

Koppling till MR och rättighetsbaserat arbetssätt

Det arbete som bedrivs lokalt ute i landets skolor utgör en grundsten i det långsiktiga arbetet för en stark demokrati. Barn och unga med intresse för och medvetenhet kring mänskliga rättigheter växer upp till vuxna som värnar demokratin. Demokratiarbete är ett kontinuerligt arbete som måste förankras i varje generation, och ingenting som ett samhälle någonsin blir färdigt med. Normer och värden som inte diskuteras fortlöpande riskerar att tas för givet eller försvagas. Elever involveras som medskapare av projektet, inte bara som skapare av kubens innehåll utan också i att planera och bestämma hur projektet ska utformas.

Mänskliga rättigheter kan ibland upplevas som något abstrakt, övergripande och "långt borta". Vad innebär egentligen rätten till kulturliv, yttrandefrihet eller fredliga möten i samtidens Sverige? Kubmetoden är ett sätt att ta mänskliga rättigheter från abstrakt till konkret, och precis som Björknäsgymnasiet belyser så är kuben en arena för aktiv reflektion kring rättighetsarbete. Satsningen får dessutom genomslag inte bara i den skola som deltar, utan även i det omkringliggande samhället genom diskussioner i kommunen, och därefter vid en gemensam utställning av alla kuber, som är öppen för allmänheten.

Hedemora kommun

Fokus på jämlikhet i styrning

Hedemora kommuns visionsarbete för en välkomnande och hållbar kommun kallas Hållbara Hedemora. Syftet är att skapa en hållbar samhällsutveckling genom kreativa idéer och långsiktig planering. Kommunens styrmodell omfattar perspektiven invånare, ekonomi, medarbetare och hållbar utveckling. Utöver detta tar arbetet med mänskliga rättigheter avstamp i fyra fokusområden: folkhälsa, integration, jämställdhet och miljö. Tre hållbarhetsmål är antagna av kommunfullmäktige 2017 och omfattas av kommunens budget.

- Hedemora är jämställt, jämlikt och hälsan är god
- I Hedemora är människor inkluderade och samhället fritt från rasism
- Hedemora är en klimatsmart och miljövänlig kommun

Detta innebär att alla nämnder, förvaltningar och verksamheter i Hedemora kommun tillsammans ska arbeta mot målen och för en hållbar utveckling. Aktiviteter ska genomföras icke-diskriminerande och leda till jämlikt utfall för kvinnor, män, flickor och pojkar samt icke-binära.

I syfte att systematisera uppföljningen kopplas målen till nyckeltal som är framtagna utifrån en analys av viktiga förbättringsområden. Nyckeltalen beskrivs utifrån nuläge och önskad utveckling i Hedemora fram till år 2020. Nuläget i Hedemora jämförs när det är möjligt med Dalarna och Sverige. Samtliga nyckeltal som rör individbaserad statistik är könsuppdelade när sådan statistik finns att tillgå. Målen och nyckeltalen knyts till så kallade aktivitetsplaner för de olika verksamheterna som är en form av enkla verksamhetsplaner. Uppföljningen av aktivitetsplanerna och nyckeltalen sker regelbundet och är av central betydelse för att visa om de övergripande målen uppnås. En särskild analysgrupp finns i kommunen, och Hedemora använder även nyckeltal för att följa hur aktivitetsplanerna jämställdhets- och jämlikhetssäkras. Ett ytterligare hjälpmedel för att följa upp och analysera på jämlikhetsområdet är verktyget Vålgrundat.

Välgrundat – en guide för att jämlikhetssäkra beslut

Hedemora kommun har, genom EU-projektet En väg in som är medfinansierat av asyl, migration och integrationsfonden (AMIF), tillsammans med Fagersta kommun och Make equal tagit fram materialet Välgrundat. Välgrundat är ett verktyg för att jämställdhets- och jämlikhetssäkra beslut och verksamheter i kommuner. Materialet går att applicera på allt från beslut till idéer och verksamheter för att se i vilken utsträckning kommunen är inkluderande. Verktuget är utformat för att vara tillämpbart på samtliga kommunala verksamheter. Välgrundat utgörs av följande steg:

En väg in och Kvinnor möts

En väg in är en mötesplats för den som ännu inte är svensk medborgare. Syftet är att skapa bästa möjliga förutsättningar för etablering i Hedemora. Satsningen vänder sig även till näringslivet för att etablera kontakt mellan arbetsgivare och nyanlända arbetstagare. Projektet pågår under en treårsperiod, och det övergripande målet är att utveckla nya hållbara metoder och verktyg för att öka sysselsättningsgraden och minska arbetslösheten för målgruppen. Vid uppföljning av mål och nyckeltal för En väg in visade det sig att en mindre andel kvinnor än män tog del av verksamheten. Nyanlända kvinnor har svårare än män att komma ut i arbete och annan sysselsättning, ett förbättringsområde var därför att öka antalet kvinnor som deltar i olika verksamheter. Det var i detta arbete som idén till Välgrundat först kom till.

Välgrundat användes för att identifiera vilken målgrupp som var svår att nå och för att kartlägga målgruppens situation. För att få koll på läget intervjuades nyanlända kvinnor om vad de saknade och en mötesplats formades i nära dialog med kvinnorna själva. Den nya mötesplatsen fick namnet Kvinnor möts. Verksamheten är utformad för att vara så tillgänglig som möjligt; deltagande är kostnadsfritt, inga förkunskaper krävs, verksamheten är öppen för alla åldrar och för alla som identifierar sig som kvinna oavsett varifrån en kommer. Kvinnor möts verkar även som en sluss för att inkludera nyanlända kvinnor i annan verksamhet, och har lett till förändringar för att öka inkluderingen. Konkreta åtgärder är exempelvis att det erbjuds barnpassning vid aktiviteter, införandet av nya rutiner som att alltid fråga om- och be personer ta med sig en eventuell partner till mötesplatser och att projekt arbetar mer uppsökande för att hitta sina målgrupper. Så länge det finns en efterfrågan och underrepresentation hos nyanlända kvinnor i övriga satsningar för arbete och sysselsättning fortsätter arbetet. Under 2018 startades även Män möts som ett forum för nyanlända män att diskutera machonormer och jämställdhetsfrågor.

För att förbättra och kvalitetssäkra insatserna för kommunen kontinuerligt en dialog med målgruppen och följer upp med en hjälp av en fokusgrupp bestående av nyanlända kvinnor och män.

KVINNOR MÖTS

- ✓ kostnadsfritt
- ✓ alla åldrar
- ✓ krävs inga förkunskaper
- ✓ alla som identifierar sig som kvinna
- ✓ oavsett varifrån en kommer

Koppling till rättighetsbaserat arbetssätt och MR

I likhet med många andra av de exempel på verksamhetsnära MR-arbete som lyfts fram är delaktighet en central aspekt i arbetet med mötesplatsen Kvinnor möts. Hedemora kommun använde verktyget Välgrundat för att på ett systematiskt sätt synliggöra målgruppen och bjuda in den till dialog och medskapande. Kommunen var lyhörd, och via arbetet med nyckeltal och uppföljning fick man syn på att den ursprungliga satsningen En väg in innebar olika förutsättningar och ojämlikt utfall för män och kvinnor. En nyfikenhet och vilja att kartlägga situationen och dess bakomliggande orsaker, och en strävan efter att göra bättre präglade arbetet. Målgruppens faktiska behov kom fram i samtal, och lösningar som annars kanske inte skulle komma fram hittades tillsammans med de deltagande kvinnorna. Utan att känna målgruppen är det svårt att dra slutsatser om behoven, ett exempel är att de behov som identifierats genom Kvinnor möts har överförts också till andra verksamheter – som i fallet med barnpassning, och andra målgrupper – som i fallet med Män möts.

Välgrundat som modell för att jämställdhets- och jämlikhetssäkra beslut och verksamheter erbjuder även ett stöd för att på ett systematiskt sätt klargöra prioriteringsordning och ansvar på ett transparent och tydligt sätt. Tydlighet i ansvar och transparens är viktiga principer för ett rättighetsbaserat arbetssätt, bland annat för att skapa förtroende mellan kommunens verksamheter och invånarna. Som i fallet med de flesta insatser som är riktade till en viss grupp för att kompensera exempelvis sämre tillgång till arbetsmarknaden, handlar arbetet ytterst om jämlikhet och icke-diskriminering. Alla människor oavsett kön ska ha lika möjlighet till egen försörjning och ett meningsfullt liv.

Huddinge kommun

Analyserar ojämlikheter

Huddinge kommun har tagit fram ett stöd för att mäta och analysera resultat utifrån köns- barn- och områdesperspektiv. Syftet är att verksamheterna på ett systematiskt och lättillgängligt sätt ska kunna redovisa och åtgärda omotiverade skillnader och att jämlikhetsarbete ska vara en del av ordinarie verksamhet och ordinarie kvalitetsarbete. Jämlikhetsanalysen har tre steg: identifiera skillnad, göra orsaksanalys och ta fram åtgärder. Steg ett och två utgör ett stöd för att:

- Diskutera och reflektera
- Identifiera skillnader inom verksamheten
- Bedöma skillnadens väsentlighet utifrån målkoppling och konsekvenser
- Synliggöra berörd målgrupp utifrån diskrimineringsgrunder
- Identifiera bakomliggande orsaker
- Särskilja påverkningsbara faktorer inom verksamheten från externa faktorer
- Bedöma huruvida skillnaden är motiverad

Om en skillnad inte har till syfte att kompensera en missgynnad grupp kan den vara omotiverad. Det kan då vara läge att analysera vilka möjligheter som finns att göra förändringar för ett mer jämlikt utfall.

Verktygets tredje steg hjälper användaren att ta fram åtgärder, analysera insatsens effekter och bedöma resurseffektiviteten. Om en åtgärd bidrar till ökad jämlikhet förs resultat och åtgärder in i ordinarie styrdokument för att bli en integrerad del av verksamhetens utvecklingsarbete.

Att göra jämlikt på mötesplatsen Vårby Ungdom

Vårby Ungdom är en mötesplats för personer mellan 13-19 år. Kommunen noterade en ojämn könsfördelning bland verksamhetens deltagare.

För att systematiskt kartlägga och analysera underrepresentationen av flickor tillämpades jämlikhetsanalysens tre steg. Arbetet inleddes med att identifiera och kartlägga skillnaden i deltagande. Chefer och ledningsgrupp involverades för att målkoppla och genomföra en väsentlighetsbedömning. Huddinge har ett uttalat mål att främja jämlikhet och utjämna skillnader som uppstår på grund av kön.

Då en skillnad i utfall kunde påvisas var kopplingen till både mål och väsentlighet tydlig. För att tydliggöra problembilden och planera arbetet hölls ett uppstartsmöte med verksamhetschefen. Nästa steg blev att ta fram underlag och statistik. Aktuell statistik bekräftade skillnaden i deltagande och visade att ojämnheten bestått över tid. Översikten visade att åtgärder såsom nya lokaler, utökade öppettider och aktivt jämställdhetsarbete tidigare ökat deltagandet för både flickor och pojkar.

I steg två, orsaksanalysen, hölls initialt en analysworkshop med verksamhetens personalgrupp. Centralt i orsaksanalysen är att synliggöra den aktuella målgruppen, med anledning av detta beslutades att involvera ungdomarna i ytterligare en workshop för att identifiera och analysera de bakomliggande orsakerna till skillnaden i deltagande. Vid workshopparna framkom ett antal troliga orsaker till att flickor i lägre utsträckning valt att besöka mötesplatsen, bland annat att:

- Flickor saknar relation till personalen och det är få kvinnor i personalen
- Det saknas aktiviteter och alternativ som ligger i linje med flickors intressen
- Flickor känner sig otrygga, de är rädda för vissa av de äldre killarna, killar är i majoritet och tar stor plats
- Tjejejs familjer är oroliga, särskilt kvällstid

Vid workshopparna framkom även lösningsförslag kopplade till de orsaker som identifierades, bland annat att:

- Införa "egna" sammanhang: tjejkvällar eller en egen dag för tjejer
- Besluta om övre åldersgräns för besökare
- Anställa fler kvinnliga ledare
- Anpassa aktivitetsutbud och öppettider efter flickors behov

Det tredje och sista steget i jämlikhetsanalysen är åtgärdsfasen. Det som framkommit under workshoppen sammanställdes och arbetet utmynnade i insikten att resurser behövde omfördelas. Praktiska åtgärder vidtogs i form av särskilda insatser för tjejer, tydligare samarbete med tjejerna som ambassadörer, genomförandet av en riskanalys för hantering av stereotypa normer bland killar, en översikt av öppettider och åldersgränser, ett fortsatt arbete med normkritik och en utökning av den uppsökande verksamheten i syfte att nå ut till fler tjejer. Till stor del är de åtgärder som beslutades förankrade i de behov som uttrycktes specifikt av målgruppen.

STEG 1

Identifiera skillnad

STEG 2

Orsaksanalys

STEG 3

Åtgärder

Koppling till MR och rättighetsbaserat arbetssätt

Icke-diskriminering, jämlikhet, deltagande och inkludering är centrala principer för ett rättighetsbaserat arbetssätt. I det här exemplet utgör icke-diskriminering och jämlikhet på samma gång processens mål och ett medel för att nå fram till det slutgiltiga målet. Deltagande och inkludering utgör verktyg för att åstadkomma en verksamhet som är jämlik och inkludering av den berörda målgruppen är central för ett rättighetsbaserat arbetssätt. Kommunen insåg förtjänsterna med att involvera ungdomarna för kartläggning, analys och planering av verksamheten. Utifrån deras upplevelser kunde man identifiera problemets bakomliggande orsaker. Målgruppen var under workshopen lösningsfokuserad och kom fram till ett flertal konkreta åtgärder för att jämna ut förutsättningarna för deltagande. Rättighetsbaserat arbetssätt är en kvalitetsgaranti för att rätt insats utifrån målgruppens behov används.

Kommunal verksamhet ska erbjudas medborgarna utan diskriminering på grund av faktorer såsom kön. Det kan finnas rimliga skäl till att insatser och utbud ser olika ut för olika medborgare, exempelvis för att minska ojämlikhet genom att kompensera en missgynnad grupp. Inom gruppen ska medborgarna ha samma möjlighet att ta del av verksamheten, om så inte är fallet kan diskriminering föreligga. Att rikta insatser särskilt till flickor i syfte att jämna ut deltagandet är en motiverad skillnad för att motverka den omotiverade skillnaden att pojkar haft större möjlighet att nyttja kommunens resurs. Av barnkonventionen framgår att barn har rätt till vila och fritid, till lek och rekreation anpassad till barnets ålder samt rätt att fritt delta i det kulturella och konstnärliga livet. Konventionsstaterna ska uppmuntra tillhandahållandet av lämpliga och lika möjligheter för kulturell och konstnärlig verksamhet samt för rekreations- och fritidsverksamhet. Barnkonventionen har, liksom Europakonventionen, en paragraf som förbjuder diskriminering.

Huddinges arbete för att göra förutsättningarna för deltagande i Vårby Ungdoms verksamhet jämlikt visar hur mänskliga rättigheter på samma gång är mål och medel. Målet är icke-diskriminering och uppfyllandet av barns rätt till rekreation och fritid. För att uppnå detta har kommunen använt ett rättighetsbaserat arbetssätt utifrån principerna deltagande och inkludering. Här utgör mänskliga rättigheter ett verktyg för att identifiera behov och åtgärder tillsammans med målgruppen.

Region Jönköpings län

Social hållbarhet som framgångsfaktor

Region Jönköpings län arbetar mot visionen *För ett bra liv i en attraktiv region*, och har som en del av arbetet tagit fram ett program för hållbar utveckling för 2017–2020. Hållbarhetsarbetet omfattar de tre välkända perspektiven sociala förhållanden, ekonomiska villkor och miljöhänsyn. Hållbarhet kommer därmed att omfatta specifika ämnesområden som hälsa, välbefinnande, demokrati och social rättvisa, varav ett flertal är mätbara med indikatorer. Som ett led i att ta fram regionens program för hållbar utveckling involverades drygt 200 medarbetare i Region Jönköpings län i att ta fram förslag till åtgärder och mål. Medarbetarnas involvering resulterade i över 800 förslag på hur regionen ska lägga upp sitt hållbarhetsarbete.

Visionsarbetet har inspirerat fyra framgångsfaktorer för ett bra liv i en attraktiv region:

<i>Vi är</i>	<i>Vi använder våra</i>	<i>Vi är socialt</i>	<i>Vi bidrar till en</i>
klimateffektiva	resurser klokt	hållbara	sund livsmiljö

Utifrån de olika framgångsfaktorerna arbetar regionen systematiskt med mål och mätetal, både för uppföljning, utvärdering och för vägledning i det fortsatta arbetet.

Området för social hållbarhet omfattar en rad mänskliga rättigheter. Det handlar bland annat om mångfald, tillit till samhället, jämlik hälsa och inflytande. Konkret aktualiseras frågor om exempelvis rätten till bästa möjliga hälsa, likabehandling, goda arbetsvillkor för regionens anställda och ett meningsfullt liv. En utgångspunkt är att "människor med olika bakgrund, färdigheter och livserfarenheter berikar varandra med ny kunskap och nya insikter". Verksamheten ska bedrivas utan diskriminering för ett så jämlikt utfall som möjligt, och till stöd för anställda i de olika verksamheterna har regionen tagit fram ett antal utbildningar och övningar som finns tillgängliga på intranätet, samt en checklista för jämlika beslut.

För att uppnå jämlikhet i exempelvis vården är det givetvis grundläggande att alla som möter patienten tillämpar ett icke-diskriminerande bemötande och att vården är tillgänglig – fysiskt men också utifrån de övriga tillgänglighetsgrunderna. För att uppnå rätt kvalitet och utfall för den enskilda patienten spelar också delaktighet stor roll, och att involvera patienter och anhöriga kan medföra förtjänster i form av att rätt insatser väljs. Detta är tydligt i Region Jönköpings läns satsning som kallas Lärcafé.

Lärcafé – delaktighet och rätt vårdkvalitet

Lärcafé som hälsopedagogisk modell kommer från Norge där den tagits fram och utvecklats. Till skillnad från traditionell patientskola, där hälso- och sjukvården förmedlar kunskap utifrån vad hälso- och sjukvården tror att patienterna vill veta, bygger Lärcafé på att deltagarnas frågor styr innehållet. Träffar hålls, där erfarna patienter och närstående bidrar med erfarenhetsbaserad kunskap och hälso- och sjukvårdspersonal med fackkunskap. En stor del av fokus ligger på att patienterna ska fokusera på det positiva för att på bästa sätt kunna acceptera och hantera sin sjukdom: att flytta fokus från det sjuka till det friska och därmed få bästa möjliga livskvalitet. Gruppen diskuterar vardagsproblem och försöker tillsammans hitta lösningar och dela med sig av sina erfarenheter. Om det i processen framkommer att en specifik kunskap i en fråga saknas bjuds experter in för att delge sina kunskaper utifrån gruppens behov. Samspelet är centralt. Genom ömsesidigt kunskapsutbyte genereras ny kunskap som kan komma till nytta för alla parter. Nya kunskaper och insikter som genereras i grupprocessen kan även leda till förbättringsarbeten i vårdens verksamheter utifrån patienternas behov.

Lärcafé kan anordnas för olika målgrupper, som diagnosgrupper, symtomgrupper eller närståendegrupper. Exempel på teman för lärcaféer inom Region Jönköpings län är Parkinsons sjukdom, förmaksflimmer, nacksmärta, depression, föräldrar till barn med obesitas samt föräldrautbildning. Region Jönköpings län ser flera fördelar med att personer i samma målgrupp träffas, bland annat:

- ▶ Deltagarna har liknande frågor som kan formuleras på olika sätt
- ▶ Det är berikande att ta del av andras erfarenheter
- ▶ Att höra en berättelse kan inspirera till att själv sätta upp mål

Emma Hag är specialistsjuksköterska på medicinkliniken, Länssjukhuset Ryhov i Jönköping. Hon har varit handledare för fyra omgångar med lärcaféer för patienter med förmaksflimmer på sin enhet och berättar om sin upplevelse av projektet:

” Så gott som alla har varit positiva och vill fortsätta träffas. Vi som personal och ledare för grupperna har fått nya kunskaper och det har gett oss nya perspektiv på hur gruppdynamiken kan påverka människor. Att vi som personal berättar hur till exempel en undersökning går till ger inte alls samma tyngd och trovärdighet som om en patient som genomgått den berättar. Och utifrån patienternas livberättelser får vi ny kunskap för att kunna möta andra patienter på ett bättre sätt.

Emma Hag, Specialistsjuksköterska Länssjukhuset Ryhov

Företrädare för Region Jönköpings län berättar vidare att responsen från deltagarna i verksamheten Lärcafé har varit positiv. Deltagarna vill äga sin sjukdom och känna trygghet och genom att få fördjupad kunskap känner de sig säkrare och kan lättare hantera sin situation.

Positiva citat från deltagare i Lärcafé

” Vad skönt att känna att man inte är ensam.

” Vad mycket jag lärt mig, nu behöver jag inte vara så orolig längre.

” Samhörigheten skapades i gruppen. Man fick förtroende för varandra, man såg alla, det tyckte jag var bra.

Koppling till MR och rättighetsbaserat arbetssätt

Satsningen som i Region Jönköpings län kallas för Lärcafé är ett tydligt exempel på arbete med mänskliga rättigheter som både mål och som medel. En central del av våra regioners välfärdsuppdrag är arbetet med hälso- och sjukvård. En mänsklig rättighet som givetvis omfattas av detta arbete är rätten till bästa möjliga hälsa. De verksamheter som omfattas av sjukvården har ett ansvar för att skydda, respektera, och förverkliga rättigheter för patienter och invånare utan diskriminering. Sjukvården har också ett ansvar för att den enskilde patienten får relevant information.

Lärcafé hjälper patienterna att vara delaktiga och informerade i den egna vården. Insatsen erbjuder en arena för informationsutbyte, där deltagarnas önskemål och behov styr kommunikation och information. Till skillnad från den mer vedertagna formen för informationsutbyte mellan vårdgivare och patient, där sjukvårdspersonalen informerar om vad de tror att patienten vill få kännedom om, styrs kommunikationen i Lärcafé av patientens behov. Medicinsk expertis behövs givetvis, och formen för Lärcafé hjälper till att identifiera hur behovet ser ut så att rätt kompetens utifrån gruppens behov kan bjudas in. Deltagarna tillåts med sina synpunkter påverka hur insatser utformas.

Att med delaktighet identifiera behov, och därutifrån utforma insatser kan hjälpa regionen att prioritera rätt satsningar utifrån målgruppen. Ett rättighetsbaserat förhållningssätt hjälper till att säkerställa kostnadseffektiva lösningar och rätt kvalitet. Organisationen utgår ifrån individens behov, istället för att individen ska anpassa sig efter organisationen.

Klippans kommun

Mot diskriminering och för lika rättigheter

Klippans kommun har under 2018 inlett ett systematiskt MR-arbete. Bakgrunden till det arbetet finns i den rättighetskartläggning som beställdes 2017 av kommunens förvaltningschefer med kommundirektör som ytterst ansvarig. Syftet med kartläggningen var att ge en nulägesanalys av arbetet för mångfald, inkludering, lika rättigheter och icke-diskriminering, ett arbete som görs för att nå bättre uppfyllelse av politiskt uppsatta mål inom jämställdhets- och mångfaldsområdet. Kartläggningen har med hjälp av ett rättighetsbaserat arbetssätt synliggjort hur kommunen lyckats i uppdraget att tillgodose invånarnas mänskliga rättigheter. Det undersöks också huruvida kommunen gör detta jämlikt och utan åtskillnad människor emellan. Vidare granskas kommunen i egenskap av arbetsgivare där anställdas upplevelse av och kompetens kring diskriminering var de centrala aspekterna som undersöktes.

Rättighetsbaserat förhållningssätt vid kartläggning

KARTLÄGGNING

För att tillämpa ett systematiskt angreppssätt är kartläggningsarbetet indelat efter de diskrimineringsgrunder som finns i svensk diskrimineringslag:

- › Kön
- › Könssidentitet eller könsuttryck
- › Etnisk tillhörighet
- › Religion eller annan trosuppfattning
- › Funktionsnedsättning
- › Sexuell läggning
- › Ålder

Förutom de lagstadgade diskrimineringsgrunderna undersöks även om andra strukturer såsom socioekonomisk status och utbildningsnivå kan påverka individens rättigheter och möjligheter. Därutöver tillämpar Klippan ett intersektionellt perspektiv vilket innebär att en löpande analys av hur olika diskriminerande strukturer samverkar görs.

För kartläggningen användes tre olika metoder för materialinsamling:

- **Dokumentanalys** – styrdokument och regelverk undersöks, tillsammans med statistik från Kolada (Kommun- och landstingsdatabasen) och data från tidigare medarbetarenkät och brukarundersökning.
- **Fokusgruppsstudier** – en mindre grupp människor samlas och får efter en genomgång av ämnet under strukturerade former svara på och diskutera utvalda frågor, varpå svaren dokumenteras och analyseras. För kartläggningen genomfördes 10 fokusgrupper och en kompletterande intervju. Deltagarna bestod av anställda i kommunen på olika positioner, lokalpolitiker, elever, boende på äldreboende, personer med LSS-insatser, representanter från föreningar som arbetar nära målgrupper som kan kopplas till diskrimineringsgrunderna och allmänheten.
- **Enkätundersökning** – en riktad till medarbetare med frågor om Klippans kommun som arbetsplats och en till allmänheten som efterfrågar svar på invånares upplevelse av kommunen.

Ambitionen var att de tre centrala rättighetsprinciperna om icke-diskriminering, deltagande och transparens skulle genomsyra hela kartlägningsprocessen och människor oavsett identitet och förutsättningar skulle ges möjlighet att komma till tals. Att löpande arbeta med deltagande var prioriterat i kartlägningsprocessen och innebar att kommunanställdas och invånares egna upplevelser, tankar och åsikter var centrala för analysen. Vidare arbetade man med att kommunicera arbetet och återkoppla dess resultat till de som deltog men också till det den berör, det vill säga alla kommunens anställda och invånare för att åstadkomma transparens.

Resultat av kartläggningen och arbetet framåt

Kartläggningen ringar in flertalet problemområden i kommunen, bl.a. upplevd diskriminering baserat på samtliga diskrimineringsgrunder, bristande lyhördhet från kommunen gentemot civilsamhället samt problem med islamofobi, en stark heteronorm som exkluderar och ett osynliggörande av transpersoner. Kunskapsbrist kring frågorna synliggjordes också, tillsammans med en bekräftelse av att de problem som nationella undersökningar kring diskriminering vittnar om återfinns och är en realitet i Klippans kommun. Arbetet utmynnade i en redovisande rapport som avslutas med ett antal rekommendationer som syftar till att åtgärda de brister som synliggjorts under kartlägningsprocessen. Åtgärderna omfattar bland annat en översyn av styr- och policydokument för integrering av MR-perspektivet, tillgänglighetsinventering av kommunens lokaler och hemsida, översyn av rekryteringsförfarande och styrdokument som reglerar detta för att säkerställa att all rekrytering blir kompetensbaserad och icke-diskriminerande samt utbildning för kommunens alla anställda för att öka kunskapen om diskrimineringslagen och rättighetsperspektivet.

Kartläggningen, och framförallt de delar som omfattade delaktiggörande av målgruppen, påvisade även särskilda områden med behov av riktade insatser för att motverka och förebygga rättighetskränkningar och diskriminering. Förutom de brister hos kommunen som välfärdsaktör som lyftes framkom brister hos kommunen som arbetsgivare. För systematiskt arbete inifrån och ut beslutades att fokus under 2018 skulle ligga på de rekommendationer i kartläggningen som syftar till att rusta kommunen internt. Detta görs med en tilltro till att en kompetenshöjning internt kommer leda till positiva effekter också i välfärdsleveransen. Detta interna fokus mynnar ut i ett arbete med uppdraget som arbetsgivare, bland annat utifrån SKL:s MR-plattform.

Koppling till mänskliga rättigheter

Redan i ansatsen till sin kartläggning kopplar Klippan samman kommunens förmåga att garantera invånarna tillgång till de mänskliga rättigheterna utan åtskillnad baserat på diskrimineringsgrunderna med attraktivitet och befolkningstillväxt. Kommunen gör en viktig poäng i detta; ett rättighetsbaserat förhållningssätt medför inte bara förtjänster i form av ökad uppfyllnad av de mänskliga rättigheterna, utan resulterar också i andra goda värden. Detta kan i sin tur leda till att en mångfald av arbetssökande, näringslivsaktörer och invånare lockas till kommunen.

Arbetet med kartläggningen och den ambition om kvalitetshöjning i rättighetsarbetet som den innebär omfattar givetvis en lång rad mänskliga rättigheter, inte minst diskrimineringsförbudet som är en central princip i samtliga rättighetsdokument. Att arbeta med ett rättighetsperspektiv utan att utgå ifrån ett icke-diskriminerande förhållningssätt är inte görligt då dessa två förutsätter varandra. Klippans kartlägningsarbete synliggjorde brister på det området och framförallt blottades en okunskap kring diskrimineringsfrågorna. Kommunens anställda lyfte fram ett behov av kompetenshöjning och utrymme att diskutera frågorna kopplat till sin egen vardag och verksamhet. Utifrån det av personalen formulerade behovet fattades således beslutet att samtliga av kommunens ca 1 500 anställda under 2018 ska få en grundläggande utbildning kring diskrimineringslagen kopplat till rättighetsfrågor, kommunens värdegrund och ens egen profession. Att incitamentet för utbildningssatsningen till stor del kommer från organisationen själv precis som problemformuleringarna vittnar om den delaktighet som är en av de centrala principerna i det rättighetsbaserade arbetssättet. Genom att arbeta rättighetsbaserat kan Klippan vinna ökad tillit genom transparens och förbättrad rättssäkerhet genom lika-behandling. Dessutom kan man med hjälp av ett tydligt icke-diskriminerande förhållningssätt bli en mer attraktiv arbetsgivare och en bättre plats att bo på.

Malmö stad

Öppen och inkluderande för alla

Malmö stads budget för 2018 betonar redan initialt att "mångfald, jämställdhet och öppenhet är en del av Malmös identitet.". Stadens skolförvaltningar har valt att tillsammans investera brett i utbildning på skolor och för chefer för ett aktivt arbete mot diskriminering och ett långsiktigt normkritiskt förändringsarbete. Äldreboende, bibliotek, LSS-boende och missbruksvård är exempel på andra verksamheter som HBTQ-certifierats. Bland utvecklingsmålen uttrycks bland annat att Malmö ska vara en öppen, jämställd och inkluderande stad fri från diskriminering och där mångfalden ses som en tillgång. Människor ska känna sig trygga oavsett etnisk tillhörighet, kön, sexuell läggning och könsidentitet, ålder, funktionsnedsättning eller religion. Ett uttryckligt fokus är att verksamheternas insatser ska präglas av långsiktighet, samverkan och helhetssyn. Personer med behov av stöd ska bemötas med respekt och ges förutsättningar för en meningsfull tillvaro med möjlighet till inflytande – både över sin egen vardag och i samhället i stort.

Utöver det mer övergripande fokus som uttrycks i budgeten finns ett flertal styr- och policydokument på olika områden. Särskilda strategier finns bland annat för stadens arbete med icke-diskriminering, jämställdhet, barnets rättigheter, nationella minoriteter, kvinnofrid och våld i nära relationer samt sexuell hälsa. De mer allmänna dokumenten, som exempelvis gäller jämställdhet och arbete mot diskriminering, ska genomsyra samtliga verksamhetsområden, från integrering i budgetens olika målområden till implementering och uppföljning. På de områden som är mer specifika, som när det gäller stadens handlingsplan mot våld i nära relationer finns mer riktade verktyg att tillgå. Malmö stads genomgripande arbete mot diskriminering är uppdelat utifrån tre perspektiv:

- ▶ **Samhällsperspektivet** – Malmö ska vara en stad där alla har likvärdiga förutsättningar för delaktighet i samhällslivet oavsett kön, ålder, funktionsnedsättning, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning och könsöverskridande identitet eller uttryck.
- ▶ **Verksamhetsperspektivet** – Malmö ska vara en öppen och inkluderande stad för alla. En stad där lika rättigheter och möjligheter finns för alla och där alla har tillgång till det stöd och den service de behöver.
- ▶ **Arbetsgivarperspektivet** – Malmö stad ska vara en arbetsplats fri från diskriminerande strukturer.

Bostad först – en satsning för allas rätt till bostad

Bostad först startade 2012 och erbjuder personer som befinner sig i hemlöshet och har en sammansatt social problematik möjlighet till ett eget boende. Tillsammans med hyresgästen arbetar verksamheten för att skapa ett långsiktigt och stabilt boende med målet att brukaren ska få ett eget kontrakt. Projektet bygger på tanken att en bostad är grunden för att kunna ta tag i sin situation i övrigt. Bostad först erbjuder kontinuerligt stöd till hyresgäster i form av samtal och rådgivning samt olika aktiviteter. Verksamheten samverkar även med hyresgästens nätverk. Tillsammans med hyresgäst och handläggare inom socialtjänsten upprättas en kvarboendeplan som utgår från hyresgästens situation med egna önskemål och prioriteringar.

Inför uppstarten av verksamheten etablerade Malmö stad en nära kontakt med professor Hans Swärd och Marcus Knutagård, universitetslektor vid Lunds Universitet. Båda har hemlöshet som sitt forskningsområde. Bostad först är idag en väletablerad och framgångsrik modell för att motverka hemlöshet, men Malmö stad bibehåller kontakten med forskarna för att få ta del av den senaste forskningen samt få stöd vid behov. Medarbetarnas tillgänglighet i verksamheten lyfts fram som en framgångsfaktor för modellen. Malmö har därför varit noga med att inte överskrida antalet om tio hyresgäster per handläggare, för att kunna tillmötesgå hyresgästernas behov och etablera en nära kontakt mellan handläggare och brukare.

Anita Svantesson, som är sektionschef för Bostad först beskriver vikten av involverade brukare:

” De önskemål den hemlöse själv uttrycker i kontakten med sin handläggare väger tungt. Urval sker sedan genom intervju med Bostad först innan beslut enligt Socialtjänstlagen fattas. En viktig faktor för att få en bostad genom Bostad först är att man är motiverad samt positiv till att ha kontakt med verksamheten varje vecka. Ofta har personen en lång bakgrund i hemlöshet, ofta dessutom besvär med missbruk och/eller psykisk ohälsa.

Personer som omfattas av insatsen görs delaktiga i arbetet på flera olika sätt. Stödinsatser utgår helt från hyresgästens egna önskemål och sker på dennes initiativ. Modellen bygger på tilliten till att var och en själv vet vad den behöver, och verksamheten uppmanar ofta hyresgästerna att inkomma med synpunkter på hur verksamheten kan utvecklas ytterligare. Bland annat har utslussningsverksamheten förlängts från 6 månader till 24 månader efter förslag från hyresgäst.

” Målgruppen har även haft möjlighet att påverka på fler sätt. Som exempel har en av hyresgästerna medverkat vid anställningsintervjuer vid nyrekrytering till verksamheten. En annan hyresgäst har föredragit vid en konferens för det nationella nätverket för Bostad först. Båda dessa uppdrag har varit arvoderade.

De flesta hyresgäster upplever att de har fått ett bättre liv efter att ha fått en bostad genom Bostad först. Många får en bättre hälsa eftersom de har fått möjlighet att uppsöka läkare och tandläkare efter mångåriga bekymmer. Det är även vanligt att hyresgästerna efter en tid återupptar kontakten med sina anhöriga; bostaden möjliggör för hyresgästen att ha kontakt med sina barn i de fall det är aktuellt. Det är inte heller ovanligt att den som får bostad via projektet minskar sitt missbruk eller i vissa fall upphör helt efter en tid. Det är många positiva faktorer som lyfts fram, vilka alla bidrar till en ökad livskvalitet.

” Bostad först är även positivt för skattebetalarna i Malmö stad eftersom kostnaderna för hemlöshet minskar avsevärt för varje individ som får en bostad och ett fungerande liv. Även för fastighetsägarna är Bostad först positivt eftersom de annars har målgruppen sovandes i tvättstugor, i trappuppgångar eller på vindar. Detta orsakar otrygghet hos hyresgäster och ökade kostnader för låsanordningar och anlitande av vaktbolag.

Projektet har med andra ord visat sig ge ringar på vattnet. Tak över huvudet har positiva effekter på hyresgästernas välmående, på deras kontakt med familjen, för skattebetalarna och för fastighetsägarna i Malmö. Anita Svantesson berättar slutligen att medarbetarna som arbetar med Bostad först upplever sitt arbete som mycket stimulerande och positivt.

” De möter dagligen hyresgäster som berättar hur deras liv har förändrats till det bättre. Hur deras hälsa förbättrats, hur stolta de är för sina hem, att de känner sig tryggare, att de återupptagit kontakt med nära och kära och att de slutat eller minskat ner på sitt missbruk. Mycket av tillfredsställelsen i arbetet beror på framgångarna för hyresgästerna.

Malmö stad planerar att under hösten 2018 tillsätta ett brukarråd för att öka de boendes möjlighet att påverka ytterligare. Verksamheten har även sammankopplats med kommunens uppsökande verksamhet för att nå ut till fler. Malmö ingår i det nationella nätverket för Bostad först, som möjliggör erfarenhetsutbyte med andra kommuner som arbetar mot hemlöshet enligt samma modell.

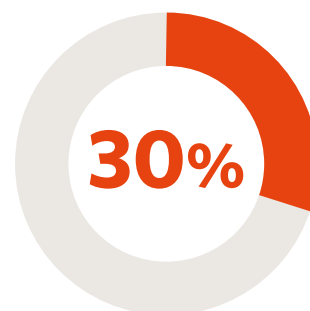
Koppling till MR och rättighetsbaserat arbetssätt

Rätten till bostad och kommunens relation till denna är komplicerad. Kommunen är inte ensam aktör på bostadsmarknaden, och rätten till bostad är inte ett absolut åtagande utan mer av en målrättighet. Att säkra förekomsten av goda bostäder är dock en del av kommunens välfärdsuppdrag, och det finns åtgärder att vidta för att främja kommuninvånarnas rätt till bostad. Ett första steg är givetvis kartläggning – att undersöka hur många som saknar egen bostad och reflektera över möjliga skäl till att de gör det. Är det en viss grupp som i större utsträckning än andra står utanför bostadsmarknaden? Kommunen ska verka för icke-diskriminering i de egna verksamheterna, och om en särskild grupp visar sig vara strukturellt missgynnad på bostadsmarknaden kan riktade åtgärder behövas för att göra jämlikt. Hemlöshet kan delas in i strukturell hemlöshet – det vill säga avsaknad av ekonomiska förutsättningar att ta sig in på bostadsmarknaden, och social hemlöshet – vars orsaker är sociala problem i form av exempelvis missbruk, våld eller psykisk ohälsa. Ett rättighetsbaserat förhållningssätt som sätter individen i fokus vid kartläggning och omfattar delaktighet vid val av insats bidrar med flexibilitet och närhet till brukaren.

Malmö stads kartläggning av hemlösheten från 2017 visar att 70 procent av hemlösheten har strukturella orsaker, medan 30 procent av hemlösheten har en social dimension såsom missbruk och psykisk ohälsa. Olika typer av korrelerande utsatthet kan innebära en särskilt utsatt situation och kräva mer komplexa lösningar. Här blir ett rättighetsbaserat förhållningssätt extra viktigt – för att hitta rätt insats krävs lyhördhet med individen i fokus. För att komma till rätta med exempelvis ett missbruk kan en annan ingång krävas på individnivå, och detta kan omöjligt åstadkommas utan möjlighet till involvering och delaktighet. För att synliggöra samverkande strukturella orsaker, såsom olika former av exkludering och diskriminering, krävs andra analyser och insatser. Ett rättighetsbaserat förhållningssätt kan bidra till att förebygga och motverka såväl den sociala som den strukturella hemlösheten. Insatser på ett rättighetsområde kan visa sig ge positiva effekter också på andra områden – tillgång till bostad har resulterat i bättre hälsa för hyresgästerna i Bostad först för att nämna ett exempel. Projektet har även givit ringar på vattnet i form av minskade kostnader för skattebetalare och fastighetsägare, och dessutom till förbättrade relationer mellan hyresgästerna och deras anhöriga.

av hemlösheten har strukturella orsaker

av hemlösheten har en social dimension såsom missbruk och psykisk ohälsa

Mölnads stad

Fokus på bemötande, språkbruk och information

Mölnads stad eftersträvar ett rättighetsbaserat arbetssätt i betydelsen att anställda i staden ska verka för att se till att kommuninvånarna ska få sina rättigheter tillgodosedda, oavsett individuella förutsättningar. Icke-diskriminering är en central del av det rättighetsarbete som bedrivs i Mölnads stad, och det finns även ett uttalat mål att arbeta för att stärka delaktighet och tillgänglighet. För strategiskt arbete på MR-området bedriver kommunen den kompetenshöjande satsningen FRAMM – För Arbete och Mångfald i Mölnad. Insatsen riktar sig primärt till chefer och strategiska nyckelpersoner och är tänkt att under de två år projektet pågår:

- Öka organisationens kunskap om mänskliga rättigheter och hur dessa kan främjas i kommunala verksamheter
- Öka organisationens kunskap om hur diskriminering kan förhindras
- Identifiera områden för fortsatt arbete med att integrera rättighetsperspektiv i varje verksamhet
- Ge deltagarna kunskaper så att staden kan bli en mer inkluderande arbetsplats
- Säkra bred kompetens och mångfald för att förse medborgarna med likvärdig service

Utöver detta arbete har kommunen antagit Vision Mölnad 2022 för att åstadkomma en hållbar stad, en del av denna vision tar sitt avstamp i de mänskliga rättigheterna, som utgör grunden för ett socialt hållbart samhälle.

Redan i Mölnads stads bemötandeplan från 2009 uttrycks att kommunens organisation ska ha mölnadsborna i fokus. Detta innebär att verksamheten ska fungera för alla invånare, med förståelse för att människors olika förutsättningar kräver att bemötande, språkbruk och information anpassas efter varje persons unika förutsättningar. Även medarbetarskapet kopplas till de mänskliga rättigheterna i bemötandeplanen, där det klargörs att medarbetare i Mölnads stad dagligen bidrar till att mänskliga rättigheter värnas och förverkligas för mölnadsborna. Mölnads stad förhåller sig vidare till internationella bestämmelser på bland annat områdena för mänskliga rättigheter, hållbar utveckling och klimatpåverkan. För att reglera detta arbete har kommunfullmäktige antagit en internationell policy för perioden 2017–2022. Policydokumentet fastslår bland annat att kommunens samtliga förvaltningar och verksamheter ska förhålla sig till FN:s mål för hållbar utveckling i Agenda 2030.

Klarspråk – beslut och information som var och en kan ta till sig

I Mölndals stads bemötandeplan fastslås att "vi tar ansvar för att den som får ett beslut också förstår beslutet". Det är ett åtagande som kräver flexibilitet i mötet med kommuninvånarna och ställer höga krav på hur information kommuniceras. Klarspråk är en satsning under kultur- och fritidsförvaltningen och har till syfte att åstadkomma tydlig kommunikation som är tillgänglig för alla. En tanke är att beslut och information som kommuninvånare och politiker kan förstå och ta till sig på ett enkelt sätt bidrar till att skapa förtroende och trygghet. Satsningen sker i samarbete med projektet FRAMM, vars projektplan omfattar fördjupningsutbildningar för förvaltningarna och verksamheterna i staden. De utbildande och lärande insatserna ska utgå ifrån MR-principerna jämlikhet och icke-diskriminering, delaktighet och inkludering, samt ansvar och transparens.

Syftet med insatsen är att kultur- och fritidsförvaltningen ska skriva klarspråk, ett enkelt och begripligt språk, i tjänsteskrivelser och annan kommunikation.

” Att alla ska ha tillgång till och rätt att förstå vad som står i texter som skrivs av myndigheterna handlar ytterst om demokrati. Detta lyfts bland annat fram av Språkrådet, som är en del av Institutet för språk och folkminnen, en myndighet som samordnar och har till uppgift att stödja klarspråksarbetet inom myndigheter.

Katrin Ceesay, projektledare FRAMM

Arbetet utformades rent praktiskt enligt följande: en utbildningssatsning för medarbetare på förvaltningen genomfördes i syfte att hjälpa dem att i fortsättningen skriva på ett vardat, enkelt och begripligt språk som underlättar för politiker och mölndalsbor att ta del av beslut och information. Utbildningen omfattade konkreta exempel och övningar, och deltagarna fick medskick i form av stödmaterial för fortsatt arbete. En gemensam ordlista för förvaltningen togs fram, tillsammans med en enkel lathund och skriftlig introduktion till klarspråkssatsningen. Vidare framarbetades en checklista för klarspråk som används i det dagliga skrivandet. I ett nästa steg fick samtliga handläggare skicka in sin första klarspråkade tjänsteskrivelse till utbildaren för personligt omdöme och feedback. Detta tjänade som "klarspråksexamen". Ett år efter genomförd utbildning genomförs nya textanalyser samt en politikerenkät där den språkliga och innehållsmässiga tillgängligheten i tjänsteskrivelserna undersöks och en plan för det fortsatta arbetet tas fram. Uppslag för det fortsatta klarspråksarbetet omfattar exempelvis språkcafé med kollegial granskning, utnämmandet av klarspråksombud och obligatorisk utbildning för nyanställda.

Klarspråk

Koppling till MR och rättighetsbaserat arbetssätt

Mölnåls stads uttalade mål med satsningen på klarspråk är att öka kommunens ansvarstagande och transparens gentemot invånarna genom förbättrad tillgänglighet till beslut. Precis som kommunen har förstått är en viktig aspekt av tillgänglighet alla individers förutsättningar för att kunna ta till sig beslut och information. Den som inte förstår det som kommuniceras kan heller inte ifrågasätta eller överklaga, att öka tillgängligheten och transparensen i skrivelser från förvaltningen och därmed öppna upp för allas deltagande kring de frågor som kommuniceras bidrar därför även till ökad rättssäkerhet. Verksamheter som är transparenta och tydliga kring ansvarsfördelning och beslutsvägar, med möjlighet till insyn och tydlig redovisning bidrar dessutom till ökad tillit mellan kommunens verksamheter och invånare. Rättighetsbärare som har kunskap om vilka beslut som fattas och vem eller vilka som är ytterst ansvariga har möjlighet att framföra eventuella invändningar till dessa beslutsfattare.

Stockholms stad

Att ta tillvara engagemang och bygga samhörighet

Stockholms stads budget utgör ett centralt styrdokument i det rättighetsarbete som bedrivs. I budgeten står fastslaget att staden ska arbeta för att främja de mänskliga rättigheterna och aktivt motverka diskriminering. Stockholmarna ska ha inflytande och vara delaktiga i utvecklingen av staden, vilket ska ge förutsättningar för bättre beslut och verksamheter, liksom mer hållbara lösningar. Specifika mål på MR-området följs kontinuerligt upp genom indikatorer i form av frågor om upplevd diskriminering i stadens brukarundersökningar. Utfallet för indikatorerna ligger till grund för att stadens verksamheter ska kunna utveckla och prioritera effektiva åtgärder mot diskriminering.

Principen om icke-diskriminering löper som en röd tråd genom Stockholms stads rättighetsarbete, eftersom förekomst av diskriminering påverkar tillgången till de mänskliga rättigheterna. Arbetet ska beröra alla verksamhetsområden, och för att systematisera tillämpas ECCAR:s tiopunktsprogram där en viktig punkt är involvering. Stockholms stad har under de senaste åren höjt ambitionsnivån gällande medborgarnas delaktighet och inflytande över staden. Stadsdelsnämnderna har påbörjat ett omfattande utvecklingsarbete med att stärka den lokala demokratin, bland annat genom olika former av medborgardialoger. Syftet med dialogerna är att:

- Ta till vara engagemang
- Ge underlag för verksamhetsutveckling och bättre kvalitet
- Öka delaktighet och ge möjlighet till inflytande mellan valen
- Bygga samhörighet i lokalsamhället och öka tilliten

Utöver dessa mer allmängiltiga delaktighetsmål finns specifika satsningar för icke-diskriminering och jämlikhet. Stockholms stad är sedan 2016 en av landets fem utvecklingskommuner för romsk inkludering. Utvecklingskommunerna har fått till uppdrag av regeringen att särskilt arbeta mot de seglivade strukturer som påverkar romers tillgång till de mänskliga rättigheterna. Utvecklingsarbetet ska också ta sikte på att främja de rättigheter romer har som nationell minoritet. När Stockholms stad åtog sig uppdraget som utvecklingskommun inkluderades målgruppen genom en hearing med romska företrädare. Dessa företrädare var delaktiga i att formulera problembilden och prioritera åtgärder utifrån gruppens behov och intressen. De romska företrädarna betonade vikten av att staden vidtar åtgärder mot diskriminering och antiziganism.

Utbildningsinsatser som riktar sig till stadens anställda för att öka stadens kunskap om hinder som påverkar romers tillgång till de mänskliga rättigheterna framfördes som nödvändigt. Vidare betonades vikten av att staden vidtar åtgärder som främjar romers rätt till social omsorg och trygghet, utbildning och tillträde till arbetsmarknaden.

Rättighetsjakten är ett initiativ som tar sikte på flera av dessa mål, där unga genom de centrala MR-principerna delaktighet och inkludering involveras i stadens arbete för jämlikhet och mot diskriminering. Rättighetsjakten är en sommarjobbssatsning som genomförs på stadsledningskontorets kansli för mänskliga rättigheter.

Rättighetsjakten: romsk inkludering och icke-diskriminering

Sedan 2015 pågår i Stockholms stad en satsning som har till syfte att stärka unga genom fokus på mänskliga rättigheter och förutsättningar för att organisera sig. Utmärkande för satsningen är att ungas egenmakt och initiativ är i fokus. Som ett led i genomförandet hade unga personer under 2017 möjlighet att söka sommarjobbet Rättighetsjakten.

Arbetsuppgiften för sommarjobbarna var att ta fram filmer och andra verktyg som kan användas i stadens kompetensutveckling om mänskliga rättigheter. Under tre veckor fick ungdomarna, utifrån kunskap om rasism och antiziganism ur ett historiskt och nutida perspektiv, ta fram verktyg som tjänar syftet att stärka stockholmarnas mänskliga rättigheter. En av stadens brobyggare med romsk språk- och kulturkompetens involverades för att förmå romska ungdomar att söka jobbet.

Sommarjobbarna fick utbildning i form av bland annat föreläsningar, filmvisning, museibesök och diskussion utifrån utbildningsmaterial om kränkningar mot de mänskliga rättigheterna. Arbetet innefattade också att kontinuerligt reflektera kring på vilket sätt förbudet mot diskriminering är kopplat till mänskliga rättigheter samt vilka mekanismer som bidrar till att kränka respektive stärka de mänskliga rättigheterna. Ungdomarnas arbete mynnade ut i ett antal kortfilmer som speglar erfarenheter och reflektioner kring strukturell rasism, fördomar, antiziganism och sexism. Filmerna visar även på åtgärder som motverkar rasism och diskriminering inom kommunal verksamhet. De används i stadens utbildningsinsatser om mänskliga rättigheter. Sommarjobbarna tog även fram en stadskarta med fem platser i staden som visar på en romsk närvaro ur ett historiskt och nutida perspektiv samt ett medborgarförslag om upprättandet av en minnesplats. Stadskartan utgör ett utbildningsmaterial som används i staden för att påvisa kränkningar mot den romska gruppen ur ett historiskt och samtida perspektiv. Stadskartan används även som underlag för stadsvandringar.

Koppling till MR och rättighetsbaserat arbetssätt

Romer utgör en av Sveriges fem nationella minoriteter. Detta medför ett ansvar för staden att arbeta aktivt för säkerställandet av gruppens rättigheter. Personer som tillhör minoritetsgruppen omfattas givetvis av samma rättigheter som alla andra människor - bestämmelser som inkorporerats eller ratificerats av Sverige från traktat som Europakonventionen eller FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna. Därutöver omfattas romer tillsammans med de andra nationella minoriteterna samer, sverigefinnar, judar och tornedalingar av Europarådets ramkonvention för skydd av nationella minoriteter och språkstadga för landsdels- och minoritetsfolk. Europarådet menar att anti-ziganismen är djupt rotad i Europa och att den diskriminering romer utsätts för innebär att romers möjligheter att själva definiera de liv de önskar leva är starkt begränsade. I och med ratificeringen av ramkonvention för skydd av nationella minoriteter har Sverige bland annat åtagit sig i lag att:

- Nationella minoriteter ska ges möjlighet till inflytande i frågor som berör dem. Samråd ska ske så långt det är möjligt.
- All offentlig verksamhet har ansvar för att skydda och främja de nationella minoritetsspråken och underlätta för kulturerna att utvecklas.
- Barns rätt att utveckla sin kultur och sitt språk samt äldres rätt till service och omvårdnad av personal som kan minoritetsspråket lyfts fram särskilt.

Utöver minoritetsrättigheterna finns ett diskrimineringsförbud i Europakonventionen. Rättighetsjakten omfattar mänskliga rättigheter i flera steg. Tillvägagångssättet delaktighet och inkludering innebär i sig ett rättighetsbaserat förhållningssätt, i och med att målgruppen i flera steg involveras i exempelvis problemformulering och prioritering av insatser. I detta aktualiseras även stadens mål att arbeta för icke-diskriminering och romsk inkludering, vilket i sig utgör rättighetsmål i form av efterlevnad av diskrimineringsförbudet och säkerställandet av minoritetsrättigheter. Satsningen i sig kan också betraktas som ett steg mot uppfyllande av målgruppens rätt till arbete, som den regleras i konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. Denna rättighet innebär att konventionsstaterna åtar sig lämpliga åtgärder för att trygga rätten för var och en att kunna förtjäna sitt uppehälle på villkor som garanterar att varje individ åtnjuter de grundläggande politiska och ekonomiska friheterna. Slutligen ger Rättighetsjakten som insats ringar på vattnet i och med att det material som tagits fram av ungdomarna används för att utbilda stadens anställda om mänskliga rättigheter.

Uppsala kommun

Att göra jämlikt vid tillsättning av extratjänster

Uppsala kommun har ett flertal policy- och styrdokument som behandlar hållbar utveckling och mänskliga rättigheter på flera nivåer:

- › **Mål och budget**, där samtliga inriktningsmål är kopplade till Agenda 2030
- › **Policy för hållbar utveckling** som anger kommunens allmänna förhållningssätt för hållbar utveckling. Hållbarhetspolicyn omfattar all verksamhet och innehåller sex principer: helhetsperspektiv, verksamhetsutveckling, medvetna beslut, kommunikation, samverkan samt långsiktiga och strukturella förändringar
- › **Främja mänskliga rättigheter – Handlingsplan 2017–2019**, som är ett aktiverande styrdokument som fastslår specifikt vad kommunen ska uppnå på MR-området under tidsperioden

Uppsala kommun genomför en satsning på utvecklingsarbete med rättighetsbaserat arbetssätt i fyra pilotverksamheter. För systematisering av utvecklingsarbete klargörs initialt politisk förankring, liksom stöd från chefer och ledare och inriktningsdokument för hela kommunen. Därefter följer aktiviteter: att hålla workshops, organisera utbildningsinsatser, ge processtöd till verksamheter och bidra med rättighetsbaserade inspel i det sociala ramverket. Utfall delas in i effekter på kort sikt och effekter på lång sikt. Effekter på kort sikt är exempelvis ökad kunskap om tillämpning av MR-principer i dagligt arbete och kunskap om kopplingen mellan den egna verksamheten och mänskliga rättigheter på individnivå. På organisationsnivå är exempel på kortsiktiga effekter integrering av målgrupps- och tillgänglighetsanalys i verksamheten, stärkt samverkan mellan deltagarna med ett utvecklat kollegialt lärande samt tillgång till verktyg och metoder för att synliggöra och arbeta med dilemman och svårigheter som kan uppstå i verksamheten. På lång sikt får arbetet med mänskliga rättigheter effekter i form av ett ökat ansvar för invånarnas rättigheter från kommunens håll, ökad trygghet, initierat utvecklingsarbete mellan kommunen och det civila samhället och konkret utfall genom att de kommunala verksamheterna blir bättre på att möta alla invånare. Uppsala har ett uttalat mål om att på sikt bli en MR-kommun.

Målgrupps- och tillgänglighetsanalys

En av de pilotverksamheter som bedriver utvecklingsarbete med rättighetsbaserat arbetssätt är enheten för utveckling och projekt under arbetsmarknadsförvaltningen. Samtliga verksamheter som deltar i pilotprojektet inledde arbetet i december 2017 med att göra tillgänglighets- och målgruppsanalyser och ta fram handlingsplaner utifrån dessa. Personal inom pilotverksamheterna har även fått genomgå utbildning i mänskliga rättigheter.

MÅLGRUPPSANALYS

Målgruppsanalys är ett verktyg för att fatta rätt beslut och genomföra relevanta prioriteringar enligt följande steg:

1. Identifiera den målgrupp ni når idag
2. Identifiera hur ni kommunicerar med den grupp ni når
3. Undersök hur målgruppen upplever kommunikationen och vilka förutsättningar de har att ta till sig informationen
4. Identifiera vilken målgrupp som borde nås
5. Identifiera vilken grupp ni skulle vilja nå. Vad är den största anledningen till att målgruppen inte omfattas/har tillgång till verksamheten?
6. Reflektera över hur ni kan utforma informationen för att skapa kontakt med den målgrupp du vill nå ut till

TILLGÄNGLIGHETSANALYS

Utöver detta genomfördes en tillgänglighetsanalys utifrån tillgänglighetsaspekterna:

› Kunskapstillgänglighet	› Ekonomisk tillgänglighet
› Psykosocial tillgänglighet	› Fysisk tillgänglighet
› Tillitstillgänglighet	› Kognitiv tillgänglighet
› Administrativ tillgänglighet	› Språklig tillgänglighet

Verktyget målgrupps- och tillgänglighetsanalys är framtaget av Emerga.

Enheten för utveckling och projekt, som fungerar som en stödfunktion för hela arbetsmarknadsförvaltningen, valde att inledningsvis arbeta med en avgränsad målgrupp bestående av personer i färd med att påbörja en så kallad extratjänst.

Enheten för utveckling och projekt – rekrytering till extratjänst

Extratjänster är en arbetsmarknadspolitisk satsning som finansieras av staten och vänder sig till nyanlända och långtidsarbetslösa inom jobb- och utvecklingsgarantin. Arbetet med extratjänster sker genom ett samarbete med Arbetsförmedlingen. Kommunens uppgift är att ta fram arbetsplatser inom kommunen som vill ta emot personer på en extratjänst, Arbetsförmedlingens uppdrag är att ta fram personer som kvalificerar sig för insatsen.

Kommunens arbete med extratjänster följs noga upp genom statistik. Genom utbildningen i MR fick kommunen en tydlig struktur i att säkerställa att insatsen erbjuds alla i målgruppen samt att insatsen blir tillgänglig för alla i målgruppen.

Vid tillgänglighets- och målgruppsanalys noterades det att fler män än kvinnor erbjöds en extratjänst. Detta föranledde en närmare undersökning och jakt efter bakomliggande orsaker. En möjlig delförklaring visade sig vara att den totala målgruppen som valts ut för projektet av Arbetsförmedlingen omfattade en större andel män än kvinnor. Vidare framkom att män rekryterades för extratjänsterna efter kortare tid än kvinnorna. Extratjänster tillsätts till stor del via branschvisa rekryteringsträffar, där arbetsgivare och deltagare träffas. Arbetsgruppen för extratjänster observerade att männen ofta tog mer plats och pratade mer än kvinnorna. För att erbjuda kvinnor som står längre ifrån arbetsmarknaden extra stöd och hjälp infördes ett individspår, som innebar ett mer individuellt anpassat stöd. Förhoppningen är att via individspåret säkerställa att fler kvinnor erbjuds en extratjänst.

Arbetet med MR har gett uppföljningen av extratjänster en tydlig struktur i att säkerställa att arbetssättet inte missgynnar någon. Det som också framkommit i arbetet med extratjänster och som förstärkts av arbetet med MR är att det finns många personer som har behov av insatsen men som inte ingår i målgrupper för extratjänster. Uppsala kommun arbetar med att påverka för att insatsen på sikt ska kunna komma att bli mer inkluderande.

Koppling till MR och rättighetsbaserat arbetssätt

Uppsala kommun har påbörjat en process mot att ställa om till rättighetsbaserat arbetssätt. På sikt är det tänkt att förhållningssättet ska genomsyra alla verksamheter och processer och att Uppsala ska bli en MR-kommun. I de pilotprojekt som bedrivs syns ett rättighetsbaserat förhållningssätt i praktiken då man i processen har arbetat systematiskt med identifikation och analys av målgrupp, som därefter delvis involverats varpå åtgärder för att göra mer jämlikt utifrån målgruppens behov vidtagits. Likaså analyseras verksamheterna utifrån tillgänglighet, som är en central princip för ett rättighetsbaserat förhållningssätt. Tillgänglighet handlar inte bara om att fysiskt ha tillträde till en plats. Den systematiska tillgänglighetsanalys som Uppsala tillämpat hjälper till att belysa att tillgänglighet även handlar om den psykosociala miljön, språkförutsättningar, kunskap, tillit och så vidare. Olika typer av tillgänglighet kan skilja sig åt mellan individer och grupper inom målgruppen, som i fallet med rekryteringsträffarna där kvinnor och män initialt inte hade tillgång till utrymmet på jämlika villkor.

Både mål och förhållningssätt präglas av principen om icke-diskriminering och processen har till syfte att uppnå jämlikhet. Diskrimineringsförbud återfinns bland annat i Europakonventionen. Mer specifikt omfattas målet om att eliminera all typ av diskriminering av kvinnor av FN:s så kallade Kvinnokonvention, som fastslår att konventionsstaterna ska se till att kvinnor ska ha samma förutsättningar på arbetsmarknaden som män. Rätten till arbete och rätten för var och en att förtjäna sitt uppehälle fastslås i den internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. Av den framgår även att konventionsstaterna åtar sig att vidta lämpliga åtgärder för att trygga rätten till arbete för varje individ samt för att trygga en jämn utveckling på området. Riktade satsningar för att sysselsätta en grupp som står långt ifrån arbetsmarknaden kan således ha goda effekter både på ett individuellt plan och för att främja jämn utveckling på det ekonomiska, sociala och kulturella området och för att i förlängningen garantera varje individ de grundläggande politiska och ekonomiska friheterna.

Västra Götalandsregionen

För varje människa

”För varje människa” är en regional handlingsplan för hur Västra Götalandsregionen (VGR) ska arbeta med mänskliga rättigheter. Handlingsplanen har tagits fram i dialog med verksamheter inom organisationen och föreningar i civilsamhället och skickades även på remiss till samtliga nämnder och styrelser innan den antogs av regionfullmäktige. Planen omfattar konkreta mål och åtgärder för exempelvis barnets rättigheter, fysisk tillgänglighet, delaktighet, icke-diskriminering och jämlikhet. För varje människa behandlar mål både för invånare och medarbetare i regionen, och planen har antagits av regionfullmäktige för perioden 2017–2020. Syftet med planen är att närma sig regionens uppsatta vision: *Det goda livet – för varje människa*. En del av detta arbete är att se till att alla förtroendevalda, chefer och medarbetare har god kännedom om de mänskliga rättigheterna. För ökad systematik utgår den regionala handlingsplanen från 12 mål, till vilka olika utbildningar, verktyg och stödmaterial finns kopplade. Regionen arbetar även systematiskt med uppföljningsindikatorer utifrån de olika målen. Kopplat till handlingsplanen har VGR som ett led i uppföljning utkommit med en rapport som redovisar resultat för indikatorerna för det första året av planperioden. Regionen avser även att följa upp arbetet ytterligare under hösten 2018/våren 2019 vid en deltidstvärdering av handlingsplanen.

Till stöd i MR-arbetet har VGR inrättat en regional kommitté för mänskliga rättigheter. Kommitténs uppdrag är att stödja och utveckla ett systematiskt arbete för mänskliga rättigheter och förbättra regionens kapacitet att leva upp till sina skyldigheter enligt de mänskliga rättigheterna. Kommittén kan ses som Västra Götalandsregionens svar på ansvar för internationella konventioner och deklARATIONER på regional nivå. Den har även till uppdrag att motverka diskriminering och uppmärksamma brister som gör att utsatta grupper drabbas hårdare än andra av kränkningar och orättvisor. På så vis ska Västra Götalandsregionen utvecklas i en riktning mot ett samhälle där alla får sina mänskliga rättigheter tillgodosedda på lika villkor.

Förstå mig rätt – för delaktiga patienter och färre missförstånd

Västra Götalandsregionen har under flera års tid bedrivit konkret MR-arbete ute i verksamheterna. Exempel på detta är projekt inom psykiatri och arbete med Angeredss när sjukhus som bland annat fastslår patientens roll som rättighetsbärare och hälso- och sjukvårdens roll som skyldighetsbärare i mötet mellan patient och vårdgivare. Det betyder att sjukhuset har ett ansvar att respektera, skydda, och förverkliga mänskliga rättigheter för alla patienter och invånare.

Ett av de 12 mål som uttalats i Västra Götalandsregionens handlingsplan för mänskliga rättigheter är "förståelse och egenmakt för patienter i vårdmötet". Målet är rent konkret att stärka rätten till förståelse, inflytande och egenmakt för patienter och närstående och att stärka jämlikheten i hälso- och sjukvården. För detta har regionen tagit fram två modeller för förbättrad kommunikation mellan rättighetsbärare och skyldighetsbärare: bildstödsmodellen KomHIT som är en illustrerad parlör för att med hjälp av bilder underlätta kommunikation vid ex. språkförbistringar, och metoden Förstå mig rätt.

Forskning kring mötet mellan patient och vårdgivare visar att patienter missförstår eller glömmer över hälften av den medicinska information som ges av sjukvårdspersonal. Vidare har studier visat att nästan hälften av patienterna inte kan redogöra för riskerna vid en operation de gett sitt samtycke till. Resultaten i Nationella Patientenkäten visar också att många patienter anser att personalen inte lyssnar på dem i tillräckligt stor utsträckning. Förstå mig rätt är ett verktyg som Kunskapscentrum för jämlik vård i VGR har tagit fram för att minska missförstånd i mötet mellan vårdgivare och patient. En förutsättning för att kunna vara delaktig i sin behandling, ta ansvar för sin hälsa och fatta beslut om sin vård är att patienten får information, förstår den och kan tillgodogöra sig den. Metoden – som förenklat går ut på att patienten och vårdgivaren återberättar varandras budskap – förbättrar parternas möjlighet att förstå varandra. Personalen kan på så sätt nå fram med information kring hälsa och behandling, och samtidigt förbättras personalens förståelse för patientens perspektiv. En viktig förutsättning är att personalen ser metoden som en möjlighet att förbättra sin del i kommunikationen. Det får aldrig bli ett "förhör" av patienten utan ska ses som en självgranskning av personalens förmåga att förmedla information.

Förstå mig rätt i stora drag – så här gör du som vårdgivare:

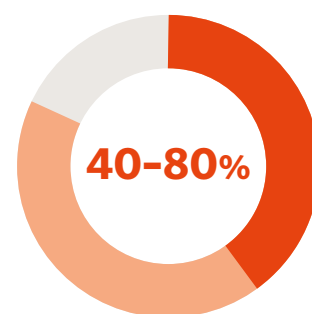
- Be med jämna mellanrum patienten berätta eller visa vad ni talat om så att du får återkoppling på hur väl du förklarar
- Kan patienten inte återge vad som sagts? Förklara igen på annat sätt!
- Sammanfatta med egna ord vad patienten har sagt för att försäkra dig om att du inte har missuppfattat
- Kombinera samtalet med skriftligt material och bildstöd
- Undvik ja- och nej-frågor som "undrar du över något?" eller "har du förstått?"

Koppling till MR och rättighetsbaserat arbetssätt

Ökad delaktighet inom vården bidrar till bättre vårdkvalitet och bättre hälsa hos invånarna. Vilken information som kommuniceras från den skyldighetsbärande vårdgivaren till den rättighetsbärande vårdtagaren påverkar patientens möjlighet att vidta egna hälsoförbättrande åtgärder och att vara med och fatta informerade beslut kring den egna vården. Men det är inte bara vad som kommuniceras som spelar roll, utan också hur informationen framförs. Patienten måste ha möjlighet att tillgodogöra sig det som sägs. Det är hälso- och sjukvårdens ansvar att ge varje patient möjligheten att förstå information och att vara delaktig i den egna vården. Tillgänglighet handlar inte bara om den fysiska omgivningen. Inom begreppet ryms också att var och en utifrån sina förutsättningar ska ha möjlighet att ta till sig information; språklig och intellektuell tillgänglighet spelar en central roll.

Västra Götalandsregionen skriver i sitt metodstöd att 40-80 % av den information som ges av hälso- och sjukvårdspersonal glöms bort omedelbart, och att ungefär hälften av det som patienten kommer ihåg missförstås. Bristande kommunikation mellan vårdgivare och patient är den viktigaste grundorsaken till bland annat försenade behandlingar och felmedicinering. Att genom ökad involvering och delaktighet för patienter förbättra kommunikationen, och på så vis förebygga missförstånd, är därför en mycket effektiv insats för att förbättra vården och säkerställa rätt vårdkvalitet. Dessutom kan insatsen vara ett steg på vägen för en jämlik hälso- och sjukvård och i arbetet för alla människors rätt till bästa möjliga hälsa.

*Information
som glöms bort
omedelbart*

*Information
som missförstås*

Mänskliga rättigheter i praktiken

LÄRANDE EXEMPEL

Mänskliga rättigheter är en grundbult för hela vår verksamhet, och kan användas både som mål och medel för en bra och jämlik välfärd. Kärnuppdraget i kommuner och regioner omfattar i många fall arbete med mänskliga rättigheter. Det kan handla om medborgares tillgång till utbildning, bostäder eller rätt till bästa möjliga hälsa. Arbetet i kommuner och regioner omfattar en strävan efter jämställdhet, jämlikhet och icke-diskriminering.

- › Med ett rättighetsbaserat arbetssätt kan vi åstadkomma rättssäkerhet och kostnadseffektivitet genom satsningar på rätt insatser. Förhållningssättet bidrar med tydlighet och hjälper oss uppnå bättre kvalitet. Tilliten ökar, både mellan människor och till det demokratiska systemet.
- › Ett rättighetsbaserat förhållningssätt handlar om att tänka om och sätta medborgarna – rättighetsbärarna – i centrum.
- › Med ett rättighetsbaserat arbetssätt kan vi bli bättre på att göra människor delaktiga, få en guide för prioriteringar, fatta bättre beslut, möjliggöra ökad livskvalitet och undvika att diskriminera personer eller grupper.

I den här skriften får du ta del av tio exempel från verksamheter i kommuner och regioner som visar på hur ett systematiskt arbete med mänskliga rättigheter kan gå till. Exempelen illustrerar hur mänskliga rättigheter är en del av kommuner och regioners kärnverksamhet, och hur ett rättighetsbaserat arbetssätt kan förbättra sättet vi arbetar på.

